

V. НА ДОПОМОГУ ПРАКТИКУЮЧИМ ЮРИСТАМ

*Берзін П. С.,
професор кафедри кримінально права
та кримінології юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор*

*Гринюк В. О.,
доцент кафедри правосуддя
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, доцент*

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК фахівців у галузі кримінального та кримінального процесуального права на запит радника з питань кримінального права і процесу ЮК «Моріс Груп» Віталія Поповича від 31.10.2016 р.

м. Київ

2 листопада 2016 року

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА ДОСЛІДЖЕННЯ:

Підстава для надання висновку

Згідно зі ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. радник з питань кримінального права і процесу ЮК «Моріс Груп» Віталій Попович (свідцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю № _____, видане Київською обласною кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури _____ року) звернувся із запитом про одержання письмових висновків фахівців з питань, що потребують спеціальних знань.

Такими питаннями, на думку В. Поповича, є:

1. Якими є правові наслідки внесення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, недостовірних відомостей у декларацію про майно, доходи та зобов'язання фінансового характеру за 2015 рік заповненою у відповідності до вимог Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» (паперова декларація)?

2. Чи є склад злочину, передбачений ст. 366¹ КК, у діяннях особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування у випадку невідображення нею у декларації за 2015 рік, заповненою у відповідності до вимог Закону України «Про

засади запобігання і протидії корупції» (паперова декларація), усієї повноти доходів, наявного майна та фінансових зобов'язань або внесення недостовірних відомостей до декларації за 2015 рік (паперова декларація) та послідуємого повного, конкретного і достовірного внесення відомостей про майно, доходи та зобов'язання фінансового характеру в електронну декларацію, яка заповнюється?

3. На кого покладається обов'язок доказування події злочину, передбаченого ст. 368² КК України в редакції від 14.10.2014 р. та в діючій, на даний час, редакції.

Документи, що надані для підготовки висновку:

1) Запит Поповича В. (за вих. № 156/16 від 31.10.2016 року).

Акти законодавства, на підставі яких зроблено висновок:

1) Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. (далі – КК);

2) Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. (далі – КПК);

3) Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 р.;

4) Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р.

Інші нормативно-правові акти:

1) Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 10 червня 2016 року № 2.

Акти судового тлумачення:

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6,

81 Кримінального кодексу України (справа про зворотну дію кримінального закону в часі) від 19 квітня 2000 року № 6-рп/2000.

Відомості про фахівців, які підготували висновок:

Висновок фахівця підготували:

Берзін Павло Сергійович, доктор юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, професор кафедри кримінального права та кримінології юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, стаж науково-педагогічної роботи зі спеціальності – 15 років;

Гринюк Володимир Олексійович, кандидат юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, доцент кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, стаж науково-педагогічної роботи зі спеціальності – 18 років.

II. ОПИСОВА ЧАСТИНА ДОСЛІДЖЕННЯ:

Відповіді на поставлені в запиті запитання надаються з урахуванням аналізу ознак складу злочину, передбаченого у ст. 366¹ КК, як підстави кримінальної відповідальності, та зводяться до наступного.

2.1. Загальні положення про ст. 366¹ КК.

А) Про структуру ст. 366¹ КК, її «компоненти»:

Найменування ст. 366¹ КК визначене як «декларування недостовірної інформації», а відповідні ознаки складу цього злочину позначаються у диспозиції ст. 366¹ КК поняттями: «подання», «суб'єкт декларування», «завідомо недостовірні відомості», «декларація ... передбачена Законом України «Про запобігання корупції»», «особа, уповноважена

на виконання функцій держави», «особа, уповноважена на виконання функцій місцевого самоврядування», «умисне», «неподання зазначеної декларації». Окремі з цих ознак є конститутивними (обов'язковими), деякі – альтернативними (про це див. нижче).

Водночас слід враховувати, що найменування статті Особливої частини КК не є «компонентом» диспозиції кримінально-правової норми та не може враховуватись у змісті підстави кримінальної відповідальності. Тобто співвідношення використаного у найменуванні ст. 366¹ КК формулювання з ознаками складу цього злочину, передбаченого у диспозиції цієї статті КК, для кваліфікації вчиненого (або у більш широкому розумінні – як підстави кримінальної відповідальності) враховуватись не повинно. Йдеться про те, що друга форма діяння, визначена у диспозиції ст. 366¹ КК, як «умисне неподання ... декларації», не узгоджується з назвою статті, яка (судячи з її змісту) передбачає відповідальність *лише* за декларування недостовірної інформації.

Б) Про форми діяння (діянь), передбачених ст. 366¹ КК:

У диспозиції ст. 366¹ КК альтернативно визначені дві форми порушення порядку декларування, що здійснюється особою, яка уповноважена виконувати функції представника влади або місцевого самоврядування, а саме:

а) подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції»;

б) умисне неподання таким суб'єктом декларування зазначеної декларації.

Проте «спеціальні орієнтири» стосовно завідомо недостовірних відомостей як ознаки складу цього злочину визначаються не у диспозиції ст. 366¹ КК, а в абз. 2 примітки до цієї статті КК. У першій із зазначених форм порушення порядку декларування, передбаченого

у диспозиції ст. 366¹ КК, робиться вказівка на «завідомо недостовірні відомості», у той час як в абз. 2 примітки до цієї статті КК конкретизуються ознаки таких завідомо недостовірних відомостей як майно або інші об'єкти декларування, що мають вартість. Фактично, шляхом такої конкретизації ознак завідомо недостовірної інформації в абз. 2 примітки до ст. 366¹ КК «звужується» зміст таких ознак. У зв'язку з цим до таких відомостей слід відносити лише ті, які стосуються об'єктів декларування, що мають вартісне визначення, тобто здатність до вартісного обчислення (обчислення їх вартості).

В) Відомості про включення ст. 366¹ до КК:

Ст. 366¹ КК було доповнено згідно із Законом «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. Крім цього, Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей подання службовими особами декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру у 2016 році» від 15 березня 2016 р. до ст. 366¹ КК були внесені зміни, зокрема, у новій редакції викладена санкція норми та примітка до ст. 366¹ КК була доповнена новим, другим абзацем. Ознаки складу злочину, визначені у диспозиції ст. 366¹ КК як «подання ... декларації ... передбаченої Законом України «Про запобігання корупції» та (альтернативно) як «неподання ... зазначеної декларації», а також загальний зміст таких ознак, не змінювались (про поняття такого загального змісту ознак складу злочину, передбачених бланкетною диспозицією статті Особливої частини КК, див. рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотну дію кримінального закону в часі) від 19 квітня 2000 року № 6-рп/2000, наведене у підпункті 2.4.2 пункту 2.4 висновку).

Окремо слід зазначити, що підпунктом 1 п. 3 Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей подання службовими особами декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру у 2016 році» від 15 березня 2016 року примітка до ст. 366¹ КК була доповнена другим абзацем. Положення абз. 2 примітки до ст. 366¹ КК передбачають, що відповідальність за цією статтею за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, настає у випадку, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 250 МЗП. Тобто абз. 2 примітки передбачає, що для кваліфікації вчиненого за ст. 366¹ КК потрібно враховувати наступні обов'язкові «компоненти» обчислення (обчисленої) вартості об'єкта декларування:

1) наявність об'єкта декларування, передбаченого Законом України «Про запобігання корупції»;

2) наявність вартості такого об'єкта, що обчислюється на підставі Закону «Про запобігання корупції»;

3) здатність такої вартості обчислюватись у певних сумах кількостей МЗП;

4) наявність відомостей про задекларовані об'єкти, що мають вартість;

5) відомості про задекларовані об'єкти є недостовірними; б) сума, на яку задекларовані об'єкти декларування, що вважаються недостовірними, відрізняються від достовірних, має перевищувати 250 МЗП.

2.2. Аналіз ознак складу злочину, передбаченого ст. 366¹ КК.

2.2.1. Об'єкт злочину

Суспільна небезпечність злочину, передбаченого ст. 366¹ КК, насамперед полягає у тому, що *істотної шкоди* зазнає такий об'єкт кримінально-правової охорони, як порядок функціонування (діяльності) органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також авторитет таких органів. Проте юридич-

на конструкція складу цього злочину не передбачає такого елемента (ознаки) як суспільно небезпечні наслідки вчиненого діяння. Проте це не означає, що вказаний вище порядок функціонування (діяльності) органів державної влади та органів місцевого самоврядування не ушкоджується вчиненим діянням.

Особливістю такого розуміння суспільної небезпечності (саме вона пов'язана з таким елементом складу як об'єкт злочину) є насамперед те, що «істотна шкода», про яку йдеться вище, у даному разі є не елементом складу злочину, передбаченого ст. 366¹ КК, а «нормативним орієнтиром», який закріплюється у ч. 2 ст. 11 КК та використовується для позначення найнижчої межі суспільної небезпечності будь-якого злочину. Це означає, що будь-які вчинені суб'єктом декларування діяння (подання завідомо недостовірних відомостей у декларації та неподання декларації) заподіюють істотну шкоду, що має вигляд зазначеної дезорганізації порядку функціонування органів державної влади і місцевого самоврядування та враховується не у змісті суспільно небезпечних наслідків, а при визначенні «ушкодженості» об'єкта злочину. Тобто зазначена дезорганізація характеризує не такий елемент складу як суспільно небезпечні наслідки (його юридична конструкція, передбачена у ст. 366¹ КК, не включає), а об'єкт злочину (точніше, його ураженість).

Утворюється зазначена дезорганізація незалежно від того, чи подав суб'єкт декларування завідомо недостовірні відомості у декларації стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що вартості не мають, або зазначена декларація ним взагалі не була подана. У разі, якщо суб'єктом декларування завідомо були подані недостовірні відомостей у декларації стосовно об'єкта декларування, що має вартість, то «вартісним» орієнтиром суспільної небезпечності (ушкодженості об'єкта злочину, як її показника) визнається наявність суми у розмірі понад 250 мінімальних заробітних плат (далі –

МЗП), на яку вказані відомості відрізняються від достовірних.

Зазначене, у свою чергу, означає, що утворення «усередині» об'єкта зазначеної дезорганізації в результаті передбачених ст. 366¹ КК діянь (двох форм діяння) потребує встановлення однієї з двох обов'язкових умов – суб'єкт декларування 1) подав завідомо недостовірні відомості або 2) він взагалі не подав декларацію. Отже, у цих випадках (за наявності будь-якої із вказаних умов) утворення ушкодженості зазначеного об'єкта передбачає наявність у суб'єкта злочину (суб'єкта декларування) обов'язку зазначити достовірні відомості у декларації та подати її у порядку, передбаченому Законом «Про запобігання корупції». Саме на такий порядок (точніше, його порушення) і орієнтує диспозиція ст. 366¹ КК.

В основі такого розуміння об'єкта подання завідомо недостовірних відомостей у зазначеній декларації або її неподання знаходиться механізм посягання на порядок функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, який складається з декількох елементів, а саме:

1) наявність суб'єкта декларування;

2) такий суб'єкт є уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та утворює таку ознаку складу злочину як суб'єкт злочину;

3) таке посягання не передбачає необхідність безпосереднього здійснення зазначеним суб'єктом своєї службової діяльності в межах або поза межами органів державної влади або місцевого самоврядування, тобто у диспозиції ст. 366¹ КК прямо не передбачається, що обов'язок суб'єкта декларування подати достовірні відомості у декларації залежить від його конкретної службової діяльності, оскільки у ст. 366¹ КК вказується лише одна підстава такого обов'язку суб'єкта декларування – подання ним декларації у порядку, передбаченому Законом «Про запобігання корупції»;

4) наявність фізичної осудної особи, яка наділена ознаками службової особи,

на яку покладено обов'язок декларування (суб'єкта декларування);

5) усвідомлення такою особою юридичного характеру умов посягання, а саме: а) правового «статусу» суб'єкта декларування, який виконує функції держави або місцевого самоврядування; б) обов'язковості декларування ним у порядку, передбаченому Законом «Про запобігання корупції», та загального обов'язку утриматись від діянь, пов'язаних з поданням завідомо неправдивих відомостей у декларації, та утриматись від неподання такої декларації.

Важливо підкреслити, що у зміст об'єкта злочину, передбаченого ст. 366¹ КК, включається лише декілька елементів механізму утворення істотної шкоди, зокрема:

1) наявність суб'єкта декларування;

2) виконання таким суб'єктом декларування (як службовою особою) функцій держави або місцевого самоврядування;

3) наявність порядку подачі ним декларації, які (порядок і сама декларація) передбачені Законом «Про запобігання корупції».

Усі ці елементи мають нормативну (законодавчу) визначеність, яка полягає у наступному (враховуючи, що у поданому запиті зміст таких елементів поставленими запитаннями не обмежуються, то доцільно розкрити повністю весь їх зміст).

1) Суб'єкт декларування та виконання ним функцій держави чи місцевого самоврядування.

У ст. 1 Закону «Про запобігання корупції» суб'єкти декларування визначаються як особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, а також як інші особи, які зобов'язані подавати декларацію відповідно до цього Закону. Для цього у п. 1 ч. 1 ст. 3 даного Закону визначається перелік осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Саме такі особи є тими суб'єктами, що мають обов'язок декларування, та відносяться до змісту відповідного елемента меха-

нізму посягання, пов'язаного із заподіянням шкоди об'єкту посягання.

У п. 2 і п. 3 ч. 1 ст. 3 Закону визначаються також й інші суб'єкти декларування, які прямо не названі у ст. 366¹ КК, а саме: 1) особи, які не виконують функції держави або місцевого, але з певною метою прирівняні до таких осіб (п. 2); 2) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією (п. 3). Ці «інші особи», які визначені у п. 2 і 3 ч. 1 ст. 3 Закону, не вважаються за своїми повноваженнями суб'єктами декларування, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а лише прирівнюються до таких осіб в силу нормативної підстави, яка у п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону визначена формулюванням: «для цілей цього Закону прирівнюються до ...». Оскільки заподіяння шкоди об'єкту посягання у механізмі посягання, передбаченого ст. 366¹ КК, можливе лише з урахуванням вказаних у ст. 366¹ КК повноважень суб'єкта декларування, то будь-які інші «підстави» (окрім визначених у цій статті КК повноважень службової особи) не повинні враховуватись при визначенні такого суб'єкта, який здатний заподіяти істотну шкоду об'єкту (тобто при визнанні подання завідомо неправдивих відомостей і неподання декларації суспільно небезпечними діяннями). Відтак, вказані «інші особи» не включаються до зазначених елементів посягання, відповідно подання ними завідомо неправдивих відомостей у деклараціях або неподання декларацій не визнається суспільно небезпечною діяннями у розумінні ст. 366¹ КК.

2) Наявність чинного порядку подання декларації у порядку, передбаченому Законом України «Про запобігання корупції» та його зв'язок з дезорганізацією порядку функціонування державної влади та місцевого самоврядування.

Чинний порядок подання декларації для суб'єктів декларування, які виконують функції держави або місцевого самоврядування, передбачений ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції».

Повноваження стосовно контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, належать Національному агентству з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) (п. 8 ч. 1 ст. 11 Закону «Про запобігання корупції»). Крім цього, НАЗК має повноваження забезпечувати ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення (п. 8 ч. 1 ст. 11 Закону України «Про запобігання корупції»).

З урахуванням викладеного вище можна зробити висновок, що вчинення передбачених ст. 366¹ КК діянь за наведених вище обов'язкових умов тягне дезорганізацію порядку функціонування державної влади та місцевого самоврядування лише за наявності наступних обставин (у їх сукупності):

а) вказане подання завідомо неправдивих відомостей стосується конкретних даних, які мають бути задекларовані за формою, встановленою НАЗК (див. ч. 1 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції»).

б) наявність дезорганізації діяльності державної влади або місцевого самоврядування потребує встановлення того,

які саме **конкретні обов'язки** стосовно декларування були порушені службовою особою. Тому в разі порушення вимог зазначеного Закону порядку декларування без урахування конкретних обов'язків декларування визнавати наявність дезорганізації діяльності державної влади чи місцевого самоврядування не можна.

Отже, лише сукупність зазначених обставин може відбутись розлад порядку діяльності державної влади або місцевого самоврядування. З огляду на це первинними ознакою суспільної небезпечності та відповідно «ушкодженого» об'єкта злочину, передбаченого ст. 366¹ КК, є наявність ознак суб'єкта декларування в особи, яка уповноважена на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування.

Зміст інших компонентів механізму посягання на порядок функціонування держави або місцевого самоврядування може бути розкритий в межах аналізу змісту інших ознак складу злочину, передбаченого ст. 366 КК (див. нижче).

3) Співставлення вимог законів України «Про запобігання корупції» та «Про засади запобігання і протидії корупції», що стосуються обов'язку подання декларацій особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

З урахуванням викладеного вище окремої відповіді, пов'язаної з наявністю дезорганізації порядку декларування та функціонування державної влади або місцевого самоврядування як об'єкта злочину («усередині» об'єкта злочину як елемента складу) в результаті подання завідомо неправдивих відомостей у декларації або умисного неподання такої декларації, потребує наступне запитання, що сформульоване у запиті: *чи мала особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відповідні обов'язки декларування майна, доходів та зобов'язань фінансового характеру за 2015 рік відповідно до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції»?*

Для відповіді на це запитання потрібно співставити вимоги двох вказаних законів та пояснити, чи виникає обов'язок подання та подання яких саме декларацій відповідно до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» та Закону України «Про запобігання корупції», а також як саме порушення цього обов'язку впливає на кримінальну відповідальність за ст. 366¹ КК. Адже саме *найменування* останнього із вказаних Законів передбачається у загальному змісті бланкетної диспозиції ст. 366¹ КК як конструктивна ознака складу злочину, а зміна редакції цієї статті КК не була пов'язана із зміною ознак складу злочину, позначених відповідно як «декларація ... передбачена Законом України «Про запобігання корупції»» та «неподання ... зазначеної декларації».

– **Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції»** від 7 квітня 2011 року на сьогодні *втратив чинність*. Це положення передбачається у підпункті 1 п. 4 розділу XIII («Прикінцеві положення») Закону «Про запобігання корупції», яким (піпунктом) останній Закон було доповнено на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12 лютого 2015 року (набрав чинності з моменту опублікування 4 березня 2015 року). Причому у підпункті 1 п. 4 Прикінцевих положень Закону України «Про запобігання корупції», окрім визнання Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» таким, що втратив чинність, вказується, що **чинними залишаються положення щодо фінансового контролю**, які втрачають чинність з початком роботи системи подання та оприлюднення відповідно до цього Закону декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Положеннями «щодо фінансового контролю», про які йдеться у підпункті 1

п. 4 Прикінцевих положень Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» та які вважались чинним після набрання чинності Законом «Про запобігання корупції», але до початку функціонування системи подання та оприлюднення зазначених декларацій, слід вважати ті, що передбачені у ст. 12 («Фінансовий контроль») Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції». Чинності ст. 12 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» набрала з 1 січня 2012 року (п. 1 розділу VIII Прикінцевих та перехідних положень).

У ст. 12 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» визначаються строки (щорічно до 1 квітня) і порядок подання декларацій, оприлюднення відомостей у цих деклараціях (на офіційному веб-сайті відповідного державного органу чи органу місцевого самоврядування на строк не менше одного року), визнання певних відомостей у декларації різновидом інформації з обмеженим доступом, що оприлюдненню не підлягає, порядок перевірки фактів своєчасності подання декларацій та перевірки декларацій на наявність конфлікту інтересів. Окремо в ч. 10 ст. 12 Закону визначаються **правові наслідки** встановлених за результатами таких перевірок ознак правопорушень, а саме: 1) повідомлення відповідним органам, спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції про такі факти (ч.ч. 1, 2 ст. 10); 2) обов'язку подання суб'єктом декларування декларації з достовірними відомостями у разі виявлення недостовірних відомостей, зазначених у декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру (ч. 3); 3) заміна раніше оприлюдненої декларації у тому разі, коли попередня декларація містила недостовірні відомості (ч. 3); 4) притягнення суб'єкта декларування, який подав завідомо недостовірні відомості в декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, до дисциплінарної, адміністративної відповідальності (ч. 4).

Важливо також підкреслити, що декларація, передбачена Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції», визначалась у цьому законодавчому акті (у тому числі у його ст. 12) як така, що стосувалась **«майна, доходів, витрат і зобов'язань фінансового характеру за минулий рік»**. Декларування здійснювалось за встановленою формою (ця форма декларації додавалась до вказаного Закону (як додаток до Закону)).

Таким чином, на підставі проаналізованих положень Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, має обов'язок декларування майна, доходів та зобов'язань фінансового характеру за 2015 рік. «Наявний» (триває) такий обов'язок до початку роботи в Україні системи подання та оприлюднення відповідно до цього Закону декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Така система, як буде показано нижче, була запроваджена рішенням НАЗК «Про початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 10 червня 2016 року № 2. Тому впродовж цього періоду особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, були зобов'язані задекларувати об'єкти (майно, доходи та зобов'язання фінансового характеру) за 2015 рік в порядку, передбаченому виключно Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції». Тобто на цей порядок поширюється «режим», передбачений саме останнім Законом.

– **Закон України «Про запобігання корупції»** у розділі XIII («Прикінцеві положення») передбачає втрату чинності Закону «Про засади запобігання і протидії корупції» (п. 4, про який див. вище) та регламентує початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самовря-

дування (абз. 1, 2 п. 2 Прикінцевих положень). Так, згідно з абз. 1, 2 п. 2 Прикінцевих положень Закону України «Про запобігання корупції», до початку роботи системи подання та оприлюднення відповідно до цього Закону декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, суб'єкти декларування подають декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру в порядку, встановленому Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції». Зазначені декларації підлягають оприлюдненню в порядку, встановленому Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції». Про початок роботи системи подання та оприлюднення відповідно до Закону «Про запобігання корупції» декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, приймається рішення НАЗК.

Іншими словами, абз. 1, 2 п. 2 Прикінцевих положень Закону «Про запобігання корупції» передбачено, що до того моменту, коли почне працювати система подання та оприлюднення відповідно до Закону «Про запобігання корупції» декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, застосовується порядок, передбачений Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції», який стосується іншого «режиму» (порядку) декларування, ніж передбачений Законом «Про запобігання корупції» (про нього див. вище). Тому фактично впродовж 2016-го року на осіб, уповноважених виконувати функції держави або місцевого самоврядування, покладається обов'язок задекларувати спочатку майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру в порядку, передбаченому Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції», а з початком роботи системи подання та оприлюднення відповідно декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самовря-

дування, що передбачається абз. 1, 2 п. 2 Прикінцевих положень Закону України «Про запобігання корупції», на зазначених осіб покладається обов'язок задекларувати зазначені об'єкти декларування в порядку, передбаченому Законом України «Про запобігання корупції».

На цій підставі можна стверджувати про наявність у вказаних осіб обов'язків, які у певний період (див. нижче) мають два обов'язки, що «тривають» паралельно один одному. І хоча ці обов'язки стосуються одних і тих самих об'єктів декларування, але на їх виконання поширюється різний «режим», передбачений різними законодавчими актами: у першому випадку – Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції», а в другому – Законом України «Про запобігання корупції». Виконання кожного із цих обов'язків регламентується самостійним порядком декларування, передбаченим у зазначених законодавчих актах. Цей порядок стосується різної «форми» декларацій, різного порядку їх подання (або подання такої форми), а також різної «форми» їх оприлюднення. Тому вимоги абз. 1, 2 п. 2 Прикінцевих положень Закону України «Про запобігання корупції» фактично стосуються чинності порядку подання декларацій, передбаченого відповідними положеннями Закону «Про засади запобігання і протидії корупції», чинність яких зберігається до початку впровадження і функціонування системи подання та оприлюднення відповідно до Закону «Про запобігання корупції» декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Відмінність зазначених обов'язків зумовлюється також різними підставами їх виконання для осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування. Зокрема, до початку впровадження і функціонування системи подання та оприлюднення відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» декларацій таких осіб на них поширюється обов'язок, передба-

чений в абз. 1, 2 п. 2 Прикінцевих положень Закону України «Про запобігання корупції». Після того, як зазначена система почне функціонувати, така підстава змінюється і виникає інший (другий) обов'язок декларування, порядок виконання якого передбачений Законом України «Про запобігання корупції». Отже, станом на 2016-ий рік існує два різних порядки декларування, кожен з яких встановлює відповідний (різний) обов'язок декларування об'єктів особами, уповноваженими на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування:

1) обов'язку декларування майна, доходів, витрат і зобов'язань фінансового характеру в порядку, передбаченому абз. 1, 2 п. 2 Прикінцевих положень Закону «Про запобігання корупції» з урахуванням **чинності** відповідних положень Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» (*такий порядок декларування та виконання обов'язку декларування існує до початку впровадження і функціонування системи подання та оприлюднення відповідно до Закону «Про запобігання корупції» декларацій*);

2) обов'язку декларування об'єктів декларування в порядку, передбаченому Законом «Про запобігання корупції» з урахуванням **втрати чинності** всього Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» (*такий порядок декларування та виконання обов'язку декларування покладається на особу з початком впровадження і функціонування системи подання та оприлюднення відповідно до Законом «Про запобігання корупції» декларацій*).

Відмінність таких підстав виконання різних обов'язків декларування враховується й при формулювання кримінально-правової норми-заборони у ст. 366¹ КК. Тобто у цій нормі КК йдеться про порушення (невиконання) саме другого із зазначених обов'язків декларування та порядку виконання такого обов'язку, тобто такого обов'язку і порядку його виконання, який пов'язаний з недотриманням порядку декларування, перед-

баченого Законом «Про запобігання корупції». Отже, у ст. 366¹ КК визначена заборона вчиняти будь-якими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, діяння, пов'язане із поданням звідомостей у декларації, передбаченої для виконання обов'язку в порядку, передбаченому Законом «Про запобігання корупції», а не Законом «Про засади запобігання і протидії корупції».

– **Рішення НАЗК «Про початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 10 червня 2016 року № 2** було визначено, що система подання та оприлюднення відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, розпочинає свою роботу в два етапи:

1) перший етап – з 01 вересня 2016 року для суб'єктів декларування, які: станом на 1 вересня 2016 року займають згідно зі статтею 50 Закону відповідальне та особливо відповідальне становище (їх декларації подаються протягом наступних 60 календарних днів); є службовими особами та з 1 вересня 2016 року чи пізніше цієї дати припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, та станом на день такого припинення займають відповідальне та особливо відповідальне становище;

2) другий етап – з 01 січня 2017 року для всіх інших суб'єктів декларування та декларацій (повідомлень), передбачених Законом «Про запобігання корупції».

Таким чином, порядок подання таких декларацій на підставі ст. 12 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» застосовувався з 1 січня 2012 року і тривав до 1 вересня 2016 року, коли на підставі п. 1 названого вище рішення НАЗК від 10 червня 2016 року № 2 розпочався перший етап роботи системи подання та оприлюднен-

ня відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. **Починаючи з 1 вересня 2016 року (у межах вказаного першого етапу), застосовується порядок подання відповідних декларацій особами, що уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбачений Законом «Про запобігання корупції».**

Підсумовуючи викладене, зазначаємо, що з 1 січня 2012 року до 1 вересня 2016 року застосовувався порядок подання декларацій особами, уповноваженими на виконання функцій держави, передбачений Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року (на підставі абз. 1, 2 п. 2 Прикінцевих положень Закону України «Про запобігання корупції»), а починаючи з 1 вересня 2016 року – другий (інший) порядок, який передбачається чинним Законом «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року.

Відтак, до 1 квітня особи, уповноважені на виконання функцій держави, на підставі ч. 1 ст. 12 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року та абз. 1, 2 п. 2 Прикінцевих положень Закону «Про запобігання корупції» зобов'язані були подати за місцем роботи (служби) декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік за формою, яка є додатком до цього Закону. Причому з 1 вересня 2016 року на цих же осіб на підставі Закону «Про запобігання корупції» та п. 1 названого рішення НАЗК від 10 червня 2016 року № 2 покладається ще один (інший) обов'язок, пов'язаний з декларуванням, – впродовж двох місяців подати декларації згідно з порядком, передбаченим зазначеним Законом «Про запобігання корупції» та рішенням НАЗК від 10 червня 2016 року № 2. Тому, відповідаючи на поставлене у запиті запитання, зазначаємо, що впродовж 2016-го року

на особу, уповноважену на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, було покладено два обов'язки декларування.

Перший обов'язок стосується декларування майна, доходів та зобов'язань фінансового характеру за минулий 2015-й рік (у формі паперової декларації, оприлюдненої на офіційному веб-сайті відповідного державного органу чи органу місцевого самоврядування) згідно із Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» та на підставі абз. 1, 2 п. 2 Прикінцевих положень Закону «Про запобігання корупції».

Другий обов'язок декларування поширюється на об'єкти декларування, визначені у Законі «Про запобігання корупції» та стосується зовсім іншої «форми» декларацій, що подаються згідно з цим Законом, іншого порядку їх подання, а також іншої «форми» їх оприлюднення, ніж та, яка передбачена Законом «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року, що застосовується на підставі абз. 1, 2 п. 2 Прикінцевих положень Закону «Про запобігання корупції».

Саме з порушенням другого із зазначених обов'язків пов'язується порушення порядку декларування, передбачене ст. 366¹ КК.

1.2.2. Об'єктивна сторона складу злочину

Об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого в ст. 366¹ КК, виражається у двох формах (у порушенні порядку декларування, що має дві форми): а) подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції»; б) неподання суб'єктом декларування декларації, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції».

Оскільки у поданому запиті запитання про конкретний зміст цих двох форм порушення порядку декларування прямо не ставиться, то обмежимося лише

такою їх характеристикою, яка необхідна для відповіді на перші два запитання у запиті.

Під поданням *завідомо неправдивих відомостей у декларації* слід розуміти передачу таких декларацій із завідомо неправдивими відомостями у порядку, передбаченому Законом України «Про запобігання корупції» (ст. 45), а не в тому порядку, який передбачається Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» та регламентований абз. 1, 2 п. 2 Прикінцевих положень Закону України «Про запобігання корупції».

Декларації, передбачені цими двома законодавчими актами, є **різними за формою та різними за порядком їх подання і оприлюднення**. Згідно з ч. 1 ст. 12 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік названим суб'єктом декларування подаються за місцем роботи (служби) за формою, що визначена як додаток до цього Закону. У ч. 1 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» передбачається, що декларація зазначеного суб'єкта декларування за минулий рік заповнюється на офіційному веб-сайті НАЗК за формою, що визначається НАЗК. Проте абз. 1 п. 2 Прикінцевих положень (розділ XIII) Закону України «Про запобігання корупції» передбачається, що до початку роботи системи подання та оприлюднення відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, суб'єкти декларування зобов'язані подавати декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру в порядку, встановленому Законом «Про засади запобігання і протидії корупції». Такі декларації підлягають поданню та оприлюдненню в порядку, встановленому Законом «Про засади запобігання і протидії корупції» (див. абз. 1 п. 2 Прикінцевих положень (розділ XIII) Закону «Про запобігання корупції»). Тобто

в абз. 1 п. 2 Прикінцевих положень (розділ XIII) Закону України «Про запобігання корупції» визначається порядок, який до початку впровадження і функціонування системи подання та оприлюднення декларацій відповідно до цього Закону застосовується до подання і оприлюднення декларацій, передбачених іншим законодавчим актом (окремі положення якого зберігають чинність до початку впровадження і функціонування зазначеної системи) – Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції». Останній закон, нагадуємо, стосується **першого із зазначених вище обов'язків декларування** майна, доходів та зобов'язань фінансового характеру за минулий 2015-й рік (зокрема, у формі паперової декларації, оприлюдненої на офіційному веб-сайті відповідного державного органу чи органу місцевого самоврядування) та застосовується на підставі. Причому вимоги абз. 1, 2 п. 2 Прикінцевих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосуються зовсім іншої «форми» декларацій, що подаються згідно із Законом «Про засади запобігання і протидії корупції», а також іншого порядку їх подання, іншої «форми» оприлюднення таких декларацій, ніж ті, що визначені Законом «Про запобігання корупції».

В абз. 2 п. 2 Прикінцевих положень Закону України «Про запобігання корупції» початок роботи системи подання та оприлюднення відповідно до цього Закону декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, визначається рішенням НАЗК. У рішенні НАЗК «Про початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 10 червня 2016 року № 2 таким «початком роботи системи подання та оприлюднення декларацій» для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, вважається 1 вересня 2016 року стосовно першого етапу та 1 січня 2017 року – для другого етапу.

Неподання суб'єктом декларування декларації означає бездіяльність особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що полягає в ігноруванні вимог Закону України «Про запобігання корупції», які пред'являються цим законодавчим актом для забезпечення виконання (дотримання) визначеного вище обов'язку декларування.

Обов'язковою ознакою складу цього злочину є зазначення у поданій декларації таких завідомо недостовірних відомостей, які відрізняються від достовірних відомостей на суму понад 250 МЗП. Зазначена сума кількостей МЗП, якою «вимірюють» вартість доходів, майна або фінансових зобов'язань, передбачена в абз. 2 примітки до ст. 366¹ КК. У цьому зв'язку важливо підкреслити, що Закон, яким примітку до ст. 366¹ КК доповнено зазначеним абзацем 2, вступив у силу 18 березня 2016 року, тобто до моменту подання (до 1 квітня), визначеного у ч. 1 ст. 12 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції». Відтак, питання про зворотню дію кримінального закону в часі не виникає.

Крім цього, саме ця ознака є відмежувальним критерієм складу злочину, передбаченого ст. 366¹ КК, та складу відповідного адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172⁶ КУпАП.

У цьому зв'язку звернемо також увагу на те, що при кваліфікації за ст. 366¹ КК слід враховувати всі обов'язкові «компоненти» обчислення (обчисленої) вартості об'єкта декларування, які визначені вище та закріплені в абз. 2 примітки до ст. 366¹ КК (див. про них підпункт «в» п. 2.1 Описової частини висновку). Тобто в редакції абз. 2 примітки до ст. 366¹ КК при обчисленні такої вартості об'єкта декларування враховується вартість об'єкта декларування, обчислена з урахуванням вимог Законом «Про запобігання корупції», а не вимог Закону «Про засади запобігання і протидії корупції», який застосовується на підставі

абз. 1, 2 п. 2 Прикінцевих положень Закону України «Про запобігання корупції». Враховуючи, що порядок декларування, передбачений Законом «Про запобігання корупції», почав застосовуватися лише з 1 вересня 2016 року, то при обчисленні вартості об'єкта декларування та при визначенні суми різниці між достовірною і недостовірною вартістю такого об'єкта, зазначеною в декларації, вартість об'єкта декларування, обчислена в порядку, передбаченому Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» на підставі абз. 1, 2 п. 2 Прикінцевих положень Закону «Про запобігання корупції», використовуватись не може. Обчислення такої вартості має враховувати лише ті суми різниці між достовірною і недостовірною вартістю об'єкта декларування, які визначені у порядку, передбаченому Законом «Про запобігання корупції». Оскільки такий порядок декларування згідно із Законом «Про запобігання корупції» розпочався з 1 вересня 2016 року, то у разі виявлення відмінностей у достовірності відомостей про вартість об'єктів декларування, відомості про об'єкти декларування у деклараціях за 2015-й рік, за певних умов можуть враховуватись лише при виявленні відповідних відмінностей з відомостями про вартість об'єктів декларування за 2016-й рік. Адже положення абз. 2 примітки до ст. 366¹ КК не визначають конкретних «орієнтирів», показників, які б дозволяли точно обчислити суму вартості об'єктів декларування, відомості про які відрізняються від достовірних. Положення абз. 2 примітки до ст. 366¹ КК вказують лише на те, що різниця у вартості між об'єктами декларування має перевищувати 250 МЗП і саме вона враховується при характеристиці відомостей про таку вартість як формально-визначена ознака (її конкретизований «показник») підстави кримінальної відповідальності. Причому вказівки на те, чи мають це бути однакові або різні об'єкти декларування, або об'єкти, відомості про вартість яких зазначаються в один або різний роки, по-

ложення абз. 2 примітки до ст. 366¹ КК не містять взагалі. Отже, визначення й конкретизації того, які саме відомості про об'єкти декларування слід вважати недостовірними (тобто ознаки недостовірності), відмінними від достовірних, а також який порядок обчислення вартості об'єктів, відомості про які вказуються при поданні завідомо недостовірних відомостей у декларації або неподанні такої декларації, примітка до ст. 366¹ КК не містить взагалі. Вона визначає лише загальну суму різниці між недостовірними та достовірними відомостями про вартість об'єктів декларування (має бути понад 250 МЗП). Тому при кваліфікації «показник» вартості таких об'єктів може обмежуватись лише порядком декларування, передбаченим для об'єктів декларування з 1 вересня 2016 року, коли за умови визнання відповідних відомостей недостовірними враховуватись має різниця між вартістю об'єктів декларування, відомості про які вказані у деклараціях за 2015-й рік згідно із Законом «Про запобігання корупції», та вартістю об'єктів декларування за 2016-й рік (тобто, починаючи з 2017-го року).

Отже, потрібно стверджувати про взаємозв'язок змісту передбачених ст. 366¹ КК ознаки «подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації ... передбаченої Законом України «Про запобігання корупції» та ознаки «неподання ... зазначеної декларації» лише з вимогами ст.ст. 45, 46 та абз. 1 п. 2 Прикінцевих положень (розділ XIII) Закону «Про запобігання корупції» та зазначеним рішенням НАЗК «Про початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 10 червня 2016 року № 2. Тому передбачене у диспозиції ст. 366¹ КК подання суб'єктом декларування – особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, завідомо недостовірних відомостей у декларації, передбаченої Законом «Про

запобігання корупції», та неподання суб'єктом декларування такої декларації потребує звернення до порядку декларування осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, визначеного у Законі «Про запобігання корупції».

Зокрема, до прийняття НАЗК свого рішення від 10 червня 2016 року № 2 та набрання ним чинності застосовується порядок подання суб'єктами декларування декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, встановлений Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції». При цьому визначається такий порядок у ст. 12 Закону «Про засади запобігання і протидії корупції», але прямо не передбачається у диспозиції ст. 366¹ КК.

Зазначені положення ст.ст. 45, 46 Закону «Про запобігання корупції» та названого рішення НАЗК від 10 червня 2016 року № 2 формують конкретний зміст бланкетної диспозиції, передбаченої ст. 366¹ КК. Згідно з рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотну дію кримінального закону в часі) від 19 квітня 2000 року № 6-рп/2000, «зміни, що вносяться до нормативно-правових актів інших галузей права, посилення на які містить бланкетна диспозиція, не змінюють словесно-документну форму кримінального закону. Така диспозиція кримінально-правової норми залишається незмінною».

Таким чином, для визначення бланкетного змісту ознаки «подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації ... передбаченої Законом України «Про запобігання корупції» та ознаки «неподання ... зазначеної декларації», які передбачені у диспозиції ст. 366¹ КК, потрібно використовувати положення ст.ст. 45, 46 Закону «Про запобігання корупції»

та названого рішення НАЗК від 10 червня 2016 року № 2. Положення цих нормативних актів впливають на зміст вказаних ознак складу злочину, передбаченого ст. 366¹ КК, у зв'язку з чим для притягнення особи до відповідальності за цією статтею КК потрібно встановити те, що подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», або неподання такої декларації мало місце *після 1 вересня 2016 року*, коли набрало чинності зазначене рішення НАЗК від 10 червня 2016 року № 2. У такому випадку вчинене стосується порушення порядку декларування, передбаченого Законом «Про запобігання корупції». Тому при кваліфікації вчиненого за ст. 366¹ КК враховуються положення лише Закону «Про запобігання корупції», а тому положення ст. 12 Закону «Про засади запобігання і протидії корупції» застосовуватися не повинні, оскільки вказаним рішенням НАЗК від 10 червня 2016 року № 2 визначений початок роботи системи подання та оприлюднення відповідно до Закону «Про запобігання корупції» декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, як цього й вимагають абз. 1, 2 п. 2 Прикінцевих положень Закону «Про запобігання корупції». Якщо відповідні діяння мали місце *до 1 квітня 2016 року*, тобто стосувались порушення порядку декларування, передбаченого Законом «Про засади запобігання і протидії корупції» у так званій паперовій декларації (див. ст. 12 цього Закону), але до визнання НАЗК у рішенні «Про початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 10 червня 2016 року № 2 першим етапом такого початку роботи системи подання та оприлюднення декларацій для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – 1 вересня 2016 року, то у такому ви-

падку кваліфікувати вчинене за ст. 366¹ КК не можна.

1.2.3. Суб'єктивна сторона складу злочину

Суб'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 366¹ КК, характеризується умисною формою вини. Це означає, що інтелектуальна складова умисної форми вини, повинна характеризуватись усвідомленням суб'єктом злочину змісту вчинюваного діяння, обов'язковості для неї (як особи, уповноваженої на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування) порядку декларування, передбаченого Законом України «Про запобігання корупції». Усвідомлює особа такий порядок декларування в силу того, що його наявність є умовою реалізації особою (службовою особою) її повноважень як представником держави чи місцевого самоврядування (див. п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону «Про запобігання корупції»). Враховуючи ці обставини, а також те, що у диспозиції ст. 366¹ КК передбачена ознака завідомості недостовірних відомостей у декларації для першої форми та умисність неподання для форми другої, то вчинюватись діяння, передбачене ст. 366¹ КК, в обох зазначених формах може лише з прямим умислом.

Неусвідомлення особою хоча б однієї з вказаних ознак може за певних обставин означати відсутність у його діянні складу злочину, передбаченого ст. 366¹ КК.

Крім цього, у межах першої форми діяння зазначена особа повинна передбачати, що вказівка у декларації завідомо неправдивих відомостей впливатиме на зміст такої декларації та процес її подання у порядку, визначеному Законом «Про запобігання корупції».

Помилка особи, уповноваженої на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, в обов'язковості передбаченого для нього порядку декларування не повинна впливати на визнання вчиненого умисним неподанням суб'єктом декларування зазначеної декларації.

Мета і мотиви подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також неподання такої декларації на кваліфікацію впливати не повинні.

Крім цього, для інкримінування винному подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації або неподання такої декларації потрібно встановити те, що вказані вище усвідомлення й передбачення мають бути конкретними, а не абстрактними. Тобто прямий умисел особи має бути конкретно-визначеним, у зв'язку з чим особа має чітко розуміти: а) які саме вимоги висунуті для декларування; б) зміст підстав такого декларування; в) те, що саме підлягає декларуванню.

1.2.4. Суб'єкт злочину

Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 366¹ КК, має визнаватись службова особа, на яку покладено обов'язок декларування в порядку, передбаченому Законом «Про запобігання корупції», визнання такої особи суб'єктом декларування та виконання нею повноважень, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування (див. вище). При цьому поняття «суб'єкт декларування» та «особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», використані у диспозиції ст. 366¹ КК, стосуються всіх форм діянь у межах об'єктивної сторони складу злочину.

2.3. Редакції ст. 366¹ КК, які застосовувались з 1 січня 2012 до 1 вересня 2016 року та з 1 вересня 2016 року.

Статтею 366¹ КК був доповнений Законом «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, а Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей подання службовими особами декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру у 2016 році» від

15 березня 2016 року до редакції цієї статті КК були внесені зміни: у новій редакції була викладена санкція, а також примітка до цієї статті була доповнена абз. 2 (див. вище про це). Тобто така ознака, як «декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції»», змін не зазнала.

2.4. Про правові наслідки внесення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, недостовірних відомостей у декларацію про майно, доходи та зобов'язання фінансового характеру за 2015 рік заповненою відповідно до вимог Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції».

У межах відповіді на поставлене у запиті перше запитання слід виходити з того, що поняття правових наслідків охоплює заходи кримінально-правового та адміністративно-правового впливу, передбачені відповідно нормами КК та КУпАП. Перші визначаються як «кримінально-правові наслідки», а другі – як «заходи адміністративно-правового стягнення».

2.4.1. Про кримінально-правові наслідки.

Відповідь про кримінально-правові наслідки в контексті зазначеного запитання потребує визначення зв'язку *передбаченої в диспозиції ст. 366–1 КК ознаки «декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції»» з порядками подання такої декларації в період, коли застосовувались положення Закону «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року (тобто з 1 січня 2012 року до 1 вересня 2016 року) та положення Закону «Про запобігання корупції» (з 1 вересня 2016 року).*

Передбачена у диспозиції ст. 366¹ КК ознака «декларації особи, уповноваже-

ної на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції» має бланкетний зміст та потребує звернення до положень Закону «Про запобігання корупції», які регламентують відповідний порядок (обов'язок) декларування (див. вище). Цей Закон також включає «Прикінцеві положення» (розділ XIII), у п. 2 якого передбачено, що: «До початку роботи системи подання та оприлюднення відповідно до цього Закону декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, суб'єкти декларування подають декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру в порядку, встановленому Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції». Зазначені декларації підлягають оприлюдненню в порядку, встановленому Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції»» (абз. 1 п. 2). Тобто згідно з вимогами абз. 1 п. 2 Прикінцевих положень суб'єкти декларування, що уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зобов'язані подавати декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру відповідно до вимог, передбачених іншим законом – Законом «Про засади запобігання і протидії корупції», що втратив чинність, окрім положень ст. 12 про фінансовий контроль, які втрачають чинність з початком роботи системи подання та оприлюднення декларацій, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Декларації таких осіб підлягають оприлюдненню знов-таки з урахуванням вимог Закону «Про засади запобігання і протидії корупції». За таких умов положення абз. 1 п. 2 Прикінцевих положень Закону «Про запобігання корупції», не є обов'язковими при визначенні змісту названої вище ознаки ст. 366¹ КК, оскільки *відсилають* до положень іншого законодавчого акту, які передбачені у ст. 12 Закону «Про засади запобігання і проти-

дії корупції» та стосуються зовсім іншої «форми» декларацій, що подаються згідно із Законом «Про засади запобігання і протидії корупції», іншого порядку їх подання, а також іншої «форми» їх оприлюднення, ніж ті форми подання й оприлюднення, які передбачені Законом «Про запобігання корупції» та запроваджені з 1 вересня 2016 року.

Чинність положень ст. 12 зазначеного Закону «Про засади запобігання і протидії корупції» так би мовити «спливає» на підставі абз. 2 п. 2 Прикінцевих положень Закону «Про запобігання корупції» й залежить від початку роботи (впровадження і функціонування) системи подання та оприлюднення відповідно до цього Закону декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, приймається рішення НАЗК. У рішенні НАЗК від 10 червня 2016 року № 2 таким «початком роботи системи подання та оприлюднення декларацій» для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, вважається *перший етап* – 1 вересня 2016 року та *другий етап* – 1 січня 2017 року (про це див. вище). Таким чином, положення абз. 2 п. 2 Прикінцевих положень Закону «Про запобігання корупції» вказане рішення НАЗК від 10 червня 2016 року *визначає (конкретизує)* порядок початку роботи системи подання та оприлюднення зазначених декларацій.

Отже, ст. 366¹ КК має бланкетний зміст, для визначення якого потрібно звернутися до відповідного порядку декларування, передбаченого Законом «Про запобігання корупції». У свою чергу, Прикінцеві положення останнього Закону, що стосуються чинності порядку декларування осіб, передбачають застосування положень Закону «Про засади запобігання і протидії корупції» про фінансовий контроль (ст. 12) до тих пір, доки не розпочне роботу система подання та оприлюднення відповідно до цього Закону декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або міс-

цевого самоврядування. Початок роботи такої системи визначається рішенням НАЗ від 10 червня 2016 року. Проте бланкетний зміст диспозиції ст. 366¹ КК потребує звернення лише до Закону «Про запобігання корупції». Саме цим Законом передбачений обов'язок декларування, що пов'язаний з іншою «формою» декларацій, які подаються згідно з цим Законом, іншим порядком їх подання, а також іншою «формою» їх оприлюднення, ніж та, яка передбачена Законом «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року, що застосовувалась до 1 вересня 2016 року на підставі абз. 1, 2 п. 2 Прикінцевих положень Закону «Про запобігання корупції».

Такий підхід відповідає рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотню дію кримінального закону в часі) від 19 квітня 2000 року № 6-рп/2000, яким передбачається наступне (п. 3 описової частини рішення). Бланкетна диспозиція кримінально-правової норми лише називає або описує злочин, а для повного визначення його ознак відсилає до інших галузей права. Основна особливість бланкетної диспозиції полягає в тому, що така норма має загальний і конкретизований зміст. Загальний зміст бланкетної диспозиції передається словесно-документною формою відповідної статті Особливої частини КК України і включає положення інших нормативно-правових актів у тому вигляді, в якому вони сформульовані безпосередньо в тексті статті. Саме із загальним змістом бланкетної диспозиції пов'язане визначення кримінальним законом діяння як злочину певного виду та встановлення за нього кримінальної відповідальності. Конкретизований зміст бланкетної диспозиції передбачає певну деталізацію відповідних положень

інших нормативно-правових актів, що наповнює кримінально-правову норму більш конкретним змістом. Зміни, що вносяться до нормативно-правових актів інших галузей права, посилення на які містить бланкетна диспозиція, не змінюють словесно-документну форму кримінального закону. Така диспозиція кримінально-правової норми залишається незмінною. Кримінальний закон і за наявності нового, конкретизованого іншими нормативно-правовими актами змісту бланкетної диспозиції кримінально-правової норми не можна вважати новим – зміненим – і застосовувати до нього положення частини першої статті 58 Конституції України.

2.4.2. Про заходи адміністративно-правового стягнення.

У випадку, коли відповідні ознаки складу зазначеного злочину відсутні, вчинене за певних умов може утворювати (містити) склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172⁶ («Порушення вимог фінансового контролю») КУпАП. Зокрема, у разі несвоєчасного подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, вчинене за певних умов може кваліфікуватися за ч. 1 ст. 172⁶ КУпАП. Водночас невиконання законних вимог (приписів) НАЗК щодо усунення порушень законодавства про запобігання і протидію корупції, ненадання інформації, документів, а також порушення встановлених законодавством строків їх надання, надання завідомо недостовірної інформації або не у повному обсязі може за певних умов кваліфікуватися за відповідною частиною ст. 188⁴⁶ КУпАП.

3. Про обов'язок доказування події злочину, передбаченого ст. 368² КК України.

На підставі проведеного системного та порівняльного аналізу норм кримінального процесуального законодавства, а також наукових джерел, присвячених

дослідженню поставлених у листі питань, вважаємо наступне.

Відповідно до Зasad державної антикорупційної політики в Україні на 2014–2017 року на сьогоднішньому етапі розвитку держави одним із пріоритетів українського суспільства є розв'язання проблем корупції, однією із складових якої є притягнення корупціонерів до відповідальності та розроблення ефективного механізму позбавлення таких осіб незаконно набутого майна. Важливим у цьому розумінні є притягнення до кримінальної відповідальності за незаконне збагачення, тобто набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами а так само передача нею таких активів будь-якій іншій особі.

За класичним і цілком вірним твердженням серцевиною усього кримінального процесу виступає доказування. Слід зазначити, що в доктрині теорії доказування у кримінальному провадженні одним із важливих правових інститутів є інститут предмета доказування (лат. *thema probandi*), який знайшов своє нормативне закріплення у ч. 1 ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Поряд з цим на доктринальному та практичному рівні виділяють серед проблем доказування питання суб'єктів доказування, до обов'язків яких входить встановлення обставин, що підлягають встановленню у кожному кримінальному провадженні. Відповідно до ч. 1 ст. 92 КПК України обов'язок доказування обставин, які входять до предмета доказування, покладається на слідчого, прокурора та, у випадках встановлених законом на потерпілого (наприклад, у випадку відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення). Для інших суб'єктів обов'язок доказування законом не передбачений, за винятком доказування належності та допустимості доказів, даних щодо розміру процесуальних витрат

та обставин, які характеризують обвинуваченого. Таким чином, для сторони обвинувачення законодавець встановлює в силу принципу презумпції невинуватості не тільки право, а й обов'язок доказування обставин, що входять до предмету доказування, а для сторони захисту – право доказування зазначених обставин. В силу цього тягар доказування лежить на стороні обвинувачення, а сторона захисту в особі підозрюваного, обвинуваченого не зобов'язана надавати докази або навіть їх називати, що підтверджують висунуті на свій захист аргументи. Крім того, доведення невинуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення – це право такої особи, а не її обов'язок.

В ст. 20 Конвенції ООН проти корупції 2003 р. зазначається, що «за умови дотримання своєї конституції та основоположних принципів своєї правової системи кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином умисного незаконного збагачення, тобто значного збільшення активів державної посадової особи, яке перевищує її законні доходи і які вона не може раціонально обґрунтувати». Таким чином, в зазначеному міжнародно-правовому документі мова йде про встановлення презумпції злочинного характеру значного збільшення активів державної посадової особи внаслідок вчинення корупційних дій, яке явно не відповідає її законним доходам. В процесуальному аспекті, виходячи з нормативної регламентації зазначеного складу злочину в чинному КК України підозрюваний, обвинувачений зазначену презумпцію повинна спростувати.

В той же час відповідно до ст. 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинуваль-

ним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину, а саме обвинувачення не може ґрунтуватися на припущеннях. Аналогічні положення містяться в чинному КПК України. Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 17 КПК України ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні кримінального правопорушення і має бути виправданим, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи поза розумним сумнівом. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на користь такої особи. У доктрині кримінального процесу є загальновизнаним, що з принципу презумпції невинуватості не може бути будь-яких виключень.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє дати наступні відповіді на запитання, поставлені у запиті:

– Питання № 1

Правові наслідки внесення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, недостовірних відомостей у декларацію про майно, доходи та зобов'язання фінансового характеру за 2015 рік, заповненою у відповідності до вимог Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» (паперова декларація), не можуть пов'язуватись із застосуванням ст. 366¹ КК. Застосування цієї статті КК залежить лише від порушення порядку декларування (подання декларації), передбаченого Законом «Про запобігання корупції». У випадках, коли відповідні ознаки складу цього злочину відсутні, вчинене може утворювати склади адміністративних правопорушень, передбачених ст. 172⁶ та/або 188⁴⁶ КУпАП. З огляду на це внесення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, недостовірних відомостей у декларацію про майно, доходи та зобов'язання фінансового характеру за 2015 рік заповненою у відповідності до вимог Закону Украї-

ни «Про засади запобігання і протидії корупції» не може тягти кримінальну або адміністративну відповідальність, передбачену відповідно ст. 366¹ КК або ст. 172⁶ та/або 188⁴⁶ КУпАП.

Взаємопов'язані положення Закону «Про запобігання корупції» та зазначеного рішення НАЗК від 10 червня 2016 року утворюють конкретизований зміст бланкетної диспозиції ст. 366¹ КК.

– Питання № 2

Якщо особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, спочатку (до 1 квітня 2016 року) внесла завідомо недостовірні відомості до передбаченої Законом «Про засади запобігання і протидії корупції» декларації за 2015 рік про доходи, наявне майно та фінансові зобов'язання або не відобразила у такій декларації усю повноту доходів, наявного майна або фінансових зобов'язань, але в подальшому (після 1 вересня 2016 року) повністю і достовірно вказала відомості у поданій нею декларації, заповненої і поданої відповідно до Закону «Про запобігання корупції», то її діяння не містять склад злочину, передбачений ст. 366¹ КК, оскільки *відсутніми* передусім є:

1) *суспільна небезпечність вчиненого діяння*; у цьому разі «нормативним показником» суспільної небезпечності вчиненого діяння визнається передбачена в абз. 2 примітки до ст. 366¹ КК сума в розмірі понад 250 МЗП, на яку завідомо неправдиві відомості у декларації про вартість доходів, майна або фінансових зобов'язань мають відрізнятися від достовірних відомостей. Тому для того, щоб у процесі вирішення питання про застосування ст. 366¹ КК встановити «складники» такої суми, потрібно врахувати лише таку суму кількостей МЗП, якою (сумою) «вимірюють» об'єкти декларування відповідно до Закону «Про запобігання корупції». Іншими словами, суспільна небезпечність з'являється лише тоді, коли в результаті вчинення передбачених ст. 366¹ КК діянь утворюється різниця між сумою, якою обчис-

люється вартість об'єкта декларування а) у декларації за 2016 рік, поданій після 1 вересня 2016 року відповідно до Закону «Про запобігання корупції», та б) у декларації за наступні періоди, які мають в подальшому подаватися після 1 сересня 2016 року згідно із Законом «Про запобігання корупції»;

2) інші об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 366¹ КК, оскільки їх зміст (бланкетний зміст) залежить від порядку декларування згідно із Законом «Про запобігання корупції». Тобто зміст таких ознак складу злочину не «утворюється» при порушенні суб'єктом декларування, уповноваженим виконувати функції держави або місцевого самоврядування, порядку декларування ним доходів, майна

або фінансових зобов'язань, що передбачений Законом «Про засади запобігання і протидії корупції».

Наведене вище означає, що відповідальність за внесення завідомо недостовірних відомостей до передбаченої Законом «Про засади запобігання і протидії корупції» декларації за 2015 рік про доходи, наявне майно та фінансові зобов'язання або не відображення нею у такій декларації усієї повноти доходів, наявного майна або фінансових зобов'язань виключається.

Питання № 3.

Обов'язок доказування доказування події злочину, передбаченого ст. 368² КК України, незалежно від її діючої редакції покладається на сторону обвинувачення.